

Indholdsfortegnelse

Christian 9. og dronning Louise	
Det første glücksborgske kongepar	2
Det oldenborgske kongehus	2
Hessen-Kassel	4
Prins Christian (9.) og Frederik 6.	5
Christian 8.s første regeringsår	6
Brylluppet i 1842	7
Den 26. maj	8
Arvefølgen	9
Guldalderens dansk-tyske kultur	10
Det germanske ægtepar	11
Sølvbrylluppet i 1867	13
Guldbrylluppet i 1892	14
Det elskede kongepar	16
Litteraturliste	17

Christian 9. og dronning Louise

Det første glücksborgske kongepar

af Mads Valdemar Egsgaard Hauge

Den 26. maj 1842 giftede den 24-årige prins Christian (9.) af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg (1818-1906) sig med den godt et halvt år ældre prinsesse Louise, født prinsesse af Hessen-Kassel (1817-98). Bruden og brudgommen skulle i 1863 blive det første glücksborgske kongepar på den danske trone. I 1892 fejrede kong Christian 9. og dronning Louise deres guldbryllup som det første og hidtil eneste kongepar i det danske monarkis mere end 1000 år lange historie.

Prins Christian og prinsesse Louise var nære slægtninge, og indledningsvis vil der blive gjort rede for ægteparrets familiære relationer, der omfattede både det danske kongehus og det hessiske fyrstehus.

Det oldenborgske kongehus

Prins Christian (9.) og prinsesse Louise var to gange halvfætter og halvkusine. Den danske konge og dronning fra 1863 var oldebørn af den 12. oldenborgske monark, Frederik 5. (1746-66), begge på mødrene side. Prinsesse Louises mor var prinsesse Charlotte (1789-1864), født prinsesse af Danmark-Norge, datter af arveprins Frederik (1753-1805), den sindslidende Christian 7.s halvbror. Den senere dronning Louise var således halvniece til Frederik 6. (1808-39), hvis kusine var prinsesse Charlotte, niece til morbroren Christian 8. (1839-48) og kusine til den sidste oldenborger, Frederik 7. (1848-63).

Dermed tilhørte prinsesse Louise den ene af kongehusets to sidegrene. Det oldenborgske kongehus blev opdelt i to sidegrene som følge af, at Frederik 5.s første gemalinde, dronning Louise, døde i 1751, blot 27 år gammel, og at kongen året efter giftede sig igen med Juliane Marie fra Braunschweig-Wolfenbüttel (1729-96). Frederik 5. fik med sin anden dronning sønnen prins Frederik i 1753, fra 1766 arveprins Frederik, da halvbroren Christian 7. blev konge. Arveprinsen blev i 1774 gift med prinsesse Sophie Frederikke af Mecklenburg-Schwerin (1758-94), og blandt parrets fire børn var den ældste søn prins Christian Frederik, den senere Christian 8., og den yngste datter, prinsesse Charlotte.

Prins Christians mor, prinsesse Louise Caroline (1789-1867), var datter af landgreve Carl af Hessen-Kassel og prinsesse Louise (1750-1831), Christian 7.s søster og det sidste af de i alt fem børn i ægteskabet mellem Frederik 5. og dronning Louise. Prinsesse Louise Caroline blev ved sit ægteskab med prins Wilhelm hertuginde, fra 1816 af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Beck, fra 1825 af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg, den yngre glücksborgske hertuginde og den sidste hertugelige sidelinje til det oldenborgske kongehus. Prins Christian af Glücksborg tilhørte dermed på den mødre side den anden af kongehusets to sidegrene, om end forbindelsen gik via det hessiske fyrstehus. De slægtsmæssige forbindelser blev dog opretholdt med Christian 7.s linje i kongehuset. Prinsesse Louise Carolines 22 år ældre søster, prinsesse Marie Sophie Frederikke af Hessen-Kassel, giftede sig således i 1790 med sin fætter kronprins Frederik (6.), hvis faster var den ovenfor nævnte prinsesse Louise. Frederik 6. søgte at afsætte sin ældste datter, prinsesse Caroline (1793-1881), til den 27 år ældre morbror prins Christian af Hessen-Kassel, til hvem hun blev forlovet. Han blev dog antagelig sindssyg og døde to år efter i 1814 på Odense Slot. Prins Christian var tillige morbror til prins Christian (9.).

Frederik 6. og dronning Marie efterlod sig dog kun to levedygtige børn, døtrene prinsesse Caroline (født 1793) og Vilhelmine (1808-91). Fem andre børn var enten dødfødte eller døde som spæde: Christian (1791), Marie Louise (1792), Christian (1797), Louise Juliane (1802) og Frederikke Marie (1805). I 1820'erne forsøgte Frederik 6. derfor at knytte dynastiske forbindelser med den anden sidegren i kongehuset, som skulle efterfølge hans hovedlinje. Arveprins Frederiks sønnesøn, prins Frederik (7.), giftede sig i 1828 med sin halvkusine, kongens yngste datter, Vilhelmine. Året efter blev den nu 36-årige Caroline formælet med sin halvonkel, prins (fra 1839 arveprins) Ferdinand (1792-1863), arveprinsens yngste søn.

Da Frederik 6. var gift med sin kusine, prins Christians moster, var kongen både onkel og halvonkel til den glücksborgske prins. Christian 8. var halvonkel til prins Christian, og Christian 8.s søn, Frederik 7., var halvfætter til den prins, der endte med at efterfølge ham på den danske trone (fælles oldefar Frederik 5.). Prins Christian og prinsesse Louise, der 21 år efter deres bryllup blev det første kongepar i det glücksborgske kongehus' historie, havde via hhv. deres mormor og mor dybe rødder i det oldenborgske kongehus.

Hessen-Kassel

Christian 9.s gemalinde, dronning Louise, blev født den 7. september 1817 som prinsesse af Hessen-Kassel i det tyske kurfyrstendømme Hessen-Kassel. Hun tilbragte dog stort set hele sin barndom og ungdom i den danske hovedstad, hvor hendes far, landgreve Wilhelm af Hessen-Kassel (1787-1867), var kommandant, dvs. den ledende officer for Københavns befæstning. Prinsesse Louise voksede op nær Amalienborg på Sankt Annæ Plads i København, hvor hendes forældre, landgreveparret, boede indtil 1839.

På Christians mødrene side og på Louises fædrene side havde de en fælles oldefar i Friedrich 2., landgreve af Hessen-Kassel fra 1760-85. Brudeparret i 1842 var således næstsøskendebørn via både det oldenborgske kongehus og det hessiske fyrstehus. Landgreve Frederik 2. var gift med en søster til Frederik 5.s første gemalinde, dronning Louise, der var britiskfødt prinsesse, datter af Georg 2. (1727-60) og dronning Caroline (Christian 9.s tipoldeforældre). Landgreve Friedrich 2.s tre sønner, Wilhelm, Carl og Friedrich, blev alle opfostret ved hoffet i København som følge af Den Preussiske Syvårskrig (1756-63), der stod mellem koalitionerne Storbritannien og Preussen mod Rusland, Frankrig og Habsburgmonarkiet. Wilhelm og Carl fik gennem giftermål med deres kusiner nærmere tilknytning til det danske kongehus. Wilhelm 9. giftede sig med Christian 7.s søster prinsesse Wilhelmine (1747-1820) i 1764. I 1803 blev han ophøjet fra landgreve til kurfyrste af Hessen-Kassel som Wilhelm 1. Carl, der således voksede op sammen med den sindssyge Christian 7. (1766-1808) på Christiansborg Slot, giftede sig i 1766 med kongens yngste søster, prinsesse Louise af Danmark-Norge. Landgreve Carl fik af sin svoger og fætter, kong Christian 7., foræret landstedet Louisenlund øst for Slesvig by ved fjorden Slien. Den sommerlige lystejendom blev opkaldt efter landgrevinden. Prins Christian (9.) tilbragte mange af sin barndoms sommerferier på morforældrenes landsted i det sydlige Slesvig. Den yngste søn Friedrich blev farfar til den senere dronning Louise af Danmark.

Den hessiske slægt, som det danske kongepar fra 1863 var udgået af, afholdt de såkaldte hessiske familiemøder hvert andet år på slottet Rumpenheim ved Frankfurt am Main fra ca. 1840 til 1870'erne. Prinsesse Louise spillede en central rolle i disse sammenkomster. Prins Christian var flere gange med på Rumpenheim. For fuldstændighedens skyld skal det endvidere nævnes, at den hessiske slægt i 1817 og 1818 blev indgiftet i henholdsvis storhertugdømmet Mecklenburg-Strelitz og det britiske kongehus.

Prins Christian (9.) og Frederik 6.

Prins Christian blev født som prins af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Beck den 8. april 1818 på Gottorp Slot ved Slesvig by i det nuværende Sydslesvig. Christian 9.s forældre havde de første 15 år af deres ægteskab bopæl på Gottorp Slot hos morens forældre, landgreveparret af Hessen-Kassel. Hertuginjen Slesvig-Holsten-Sønderborg-Beck var af hertug Hans den Yngres (1545-1622, hertug fra 1564) efterslægt. Hertug Hans den Yngre var søn af Christian 3. (1534-59), den femte oldenborgske konge. Den historiske forbindelse til den danske kongeslægt var endnu levende i slutningen af 1700-tallet, da den senere Frederik 6. blev gudfar til prins Wilhelm (1785-1831), prins Christians far. Da prins Wilhelm i 1810 giftede sig med prinsesse Louise Caroline af Hessen-Kassel, blev han svoger til Frederik 6. Slægten, der i sin tid var udgået af det oldenborgske kongehus, havde i 1810 med svogerskabet med den 14. oldenborger, på ny etableret en nær slægtsmæssig forbindelse. Fra 1825 var den nye glücksborgske hertugfamilie bosiddende på Glücksborg Slot ved Flensborg Fjord.

Hertug Wilhelm af Glücksborg døde i 1831, 46 år gammel. Den 13-årige prins Christian blev sendt til København, hvor hans moster og onkel, dronning Marie Sophie Frederikke og Frederik 6., tog sig af den unge, faderløse prins. Den gamle enevoldskonge så i sin nevø og halvnevø prins Christian den søn, han aldrig selv havde fået. Prins Christian så antageligvis kongen som en reservefar. Christian 9. talte varmt om Frederik 6. hele sit liv. ”Han var som en fader for mig”, udtalte han et utal af gange. Denne faderfølelse ses afspejlet i kongens arbejdsværelse, der i dag kan ses på Amalienborgmuseet i Christian 8.s Palæ. På skrivebordet foran sig kunne majestæten hver dag til sin højre hånd se sine forældre indrammet og til sin venstre ”reserveforældrene” Frederik 6. og dronning Marie Sophie Frederikke.

I årene 1839-41 var prins Christian på studierejse med landgreve Wilhelms søn, Prins Friedrich af Hessen-Kassel (1820-84), hvor de bl.a. læste historie og statsret på universitetet i Bonn. Prins Friedrich var to år yngre end prins Christian og bror til prinsesse Louise af Hessen-Kassel. Prins Christian kom foruden i hjemmet hos Frederik 6. i Schacks Palæ (Christian 9.s Palæ) på Amalienborg også i hjemmet hos landgreveparret på Sankt Annæ Plads. Derved lærte prinsen at kende landgrevens datter Louise og sønnen Friedrich. I forbindelse med studierejsen var prins Christian med til de hessiske slægtsmøder på Rumpenheim Slot, og på hjemrejsen besøgte Christian og Friedrich den preussiske kong Friedrich Wilhelm 4. (1840-61). Frederik 6. udåndede den 3. december 1839. Det pinte prins Christian (9.) livet igennem, at han pga. sin udlandsrejse ikke kunne

være med til Frederik 6.s bisættelse i januar 1840. Frederik 6. vedblev at være idealmonarken i prins Christians optik ud fra både en personlig, politisk og dynastisk synsvinkel.

Christian 8.s første regeringsår

I 1839 døde Frederik 6. og blev efterfulgt af sin fætter Christian 8. For første gang i det oldenborgske kongehus' historie siden 1523, hvor Frederik 1. afløste sin brorsøn Christian 2., var tronfølgen sprunget derved, at søn ikke havde efterfulgt fader på den danske trone. Dette var bemærkelsesværdigt, så meget mere som, at det danske valgkongedømme først formelt blev et arveligt monarki i 1660. Det oldenborgske kongehus fra 1448-1863 omfattede 16 danske monarker.

Ved tronbestigelsen var Christian 8. kendt som den, der 25 år tidligere, i 1814 havde skænket Norge en fri forfatning, Eidsvollforfatning af 17. maj 1814. I nogle få måneder i 1814 efter Danmarks afståelse af Norge ved Kielerfreden i januar 1814 var prins Christian Frederik valgt til konge af det frie Norge. Efter en kort krig med Sverige måtte Norge og deres konge dog kapitulere, og 4. november gav Christian Frederik afkald på sin norske kongekrone. Den liberale bevægelse i kongeriget Danmark så hen til den nye konge som ham, der kunne give landet en fri grundlov. Forventningerne blev eklatant skuffede. Den nationalliberale politiker H. N. Clausen har i sine erindringer noteret sig den kølige modtagelse ved kongeparrets sølvbryllupsfest den 22. maj 1840, hvor kun et fåtal af de forsamlede på Amalienborg Slotsplads tog hattene af i respekt for majestæterne, Christian 8. og dronning Caroline Amalie, i den kongelige salonvogn. Om aftenen var der desuden optøjer foran Christiansborg Slot, hvor der var bal i riddersalen. Den 28. juni samme år fulgte den sidste salving i Danmarks historie i Frederiksborg Slotskirke. Den første af enevældens salvede danske konger var Christian 5. i 1671.

Det var angivelig ved Christian 8.s salving den 28. juni 1840 i Frederiksborg Slotskirke, at prins Christian fik øjnene op for Louise af Hessen-Kassel som mulig fremtidig livsledsagerske. Prins Christian og prinsesse Louise blev forlovet den 30. oktober 1841, samme dag som den kommende bruds mor, landgrevinde Charlotte, fyldte 52 år.

Brylluppet i 1842

Prins Christian af Glücksborg og prinsesse Louise af Hessen-Kassel blev gift torsdag den 26. maj 1842. Vielsen fandt sted klokken ni om aftenen og blev forrettet af præsten Paul Egede Glahn, den residerende kapellan og præst ved Garnisons Menighed og lærer ved det Kongelige Landkadetakademi. Selve vielsen og den efterfølgende bryllupsfest blev holdt hos Louises forældre, landgreveparret, i Brockdorffs Palæ (Frederik 8.s Palæ) på Amalienborg. I 1839 flyttede landgrevefamilien ind i Det brockdorffske Palæ, som havde stået tomt siden Frederik (7.)s skilsmisse fra prinsesse Vilhelmine. I 1828 flyttede de nygifte, Frederik og Vilhelmine, ind i Brockdorffs Palæ, efter at palæet først havde rummet Landkadetakademiet (1768-1788) og dernæst Søkadetskole (1788-1827). Der var tale om et ualmindeligt, umage par. I 1834 blev prinsen sendt til Jægerspris i Hornsherred af kong Frederik 6. og senere på en tur til Island i håb om at opdrage på den uregerlige prins. Alt sammen uden held. I 1837 blev skilsmissen effektueret. Landgreven og landgrevinden beboede palæet indtil deres død i hhv. 1867 og 1864. Palæet var fra 1869-1926 residenspalæ for kong Frederik 8. (1906-12) og dronning Louise (Lovisa) og fra 1935-72 residenspalæ for kong Frederik 9. (1947-72) og dronning Ingrid, som derefter fortsat til dels havde domicil i palæet indtil sin død i år 2000. Palæet er i dag nyrestaureret til dets nye beboere, D.K.H. Kronprinsparret.

Med til bryllupsfesten var brudens morbror kong Christian 8. og dronning Caroline Amalie, der havde residenspalæ i Levetzaus Palæ (Christian 8.s Palæ). Af historikeren Anders Monrad Møllers udgivelse i 1995 af Christian 8.s dagbøger omhandlende årene 1839-43 kan man se, at kongen fik overtalt den pedantiske landgreve, prins Christians svigerfar, broren hertug Carl af Glücksborg og enkedronning Marie Sophie Frederikke til at deles om udgifterne, så det relativt fattige, unge par kunne stifte bo. Prins Christian var i 1842 en ubemidlet officer i Hestgarden, en afdeling af Livgarden til hest, med rang af kaptajn. Brylluppet vakte derfor heller ikke den store opmærksomhed i den danske offentlighed i 1842. Christian 8. tildelte i 1842 det nygifte par Det gule Palæ i Amaliegade 18, lige uden for kolonnaden mellem Christian 9.s Palæ og Christian 7.s Palæ på Amalienborg. Da de i 1865 efter 23 år flyttede ud af palæet og ind i Schacks Palæ (Christian 9.s Palæ) var det som landets kongepar. I Det gule Palæ voksede prins Christian og prinsesse Louises seks børn, tre sønner og tre døtre født i årene 1843-58, op under forholdsvis beskedne forhold.

Kong Christian 8., der følgelig var æresgæst til sin nieces bryllup, havde sørget for en festlig bryllupssang komponeret af den blot 37-årige danske digter H. C. Andersen (1805-75). Guldalderens store digter havde skrevet en kantate med tre strofer på hver fire vers. I bedste nationalromantiske stil efter tidens ånd handlede sangen om alferne, der havde kysset den smukkeste rose og dermed puste usynlige runer ind i dens blade. Den tredje og sidste strofe lyder i et nutidigt dansk som følger:

*Vi alfer ere så glad! vi danser så jublende hver!
Der ligger et slot i Danmark med hegn af rosentræer,
i dejligt solskin her sidder det brudepar ungt og smukt,
vi bringer dem havens blomster og træets bedste frugt!*

Efter en række fester i dagene efter selve vielsen drog de nygifte den 30. maj på bryllupsrejse om bord på dampskibet Christian den Ottende. Prins Christian og prinsesse Louise tog bl.a. på bryllupsrejse til Kiel Slot, hvor de aflagde visit hos hertug Carl og hertuginde Vilhelmine af Glücksborg. Kongedatteren Vilhelmine var efter det forliste ægteskab med prins Frederik (7.) blevet gift igen, i 1838, med sin fætter på den mødrene side hertug Carl af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg, prins Christians ældste bror. Prins Christian var det sjette barn i en søskendeflok på ti børn, født i årene 1810-28. Som den ældste søn arvede Carl hertugtitlen i 1831. Det residerende par på Kiel Slot var gommens bror og svigerinde, der tillige var prins Christians kusine og halvkusine. Hertugparret var halvfætter og halvkusine til bruden. Få år efter blev prins Christian (9.) og hans ældste bror kastet ind i en uforsonlig strid om arvefølgen efter den barnløse kronprins Frederik (7.), konge fra 1848-63. I den brogede dansk-tyske helstat havde spørgsmålet om tronfølgen ikke blot dynastiske, men tillige politiske og nationale følger og perspektiver.

Den 26. maj

Den 26. maj er en dato, der nærmest har fået karakter af en mærkedag i det glücksborgske kongehus i Danmark gennem generationer i 1800- og 1900-tallet. Den første glücksborgske monark, Christian 9., blev som nævnt gift med daværende prinsesse Louise af Hessen-Kassel den 26. maj 1842. Deres ældste, danske sønnesøn, prins Christian (10.), vendte torsdag 26. maj 1898 hjem til København med sin prinsesse Alexandrine efter brylluppet i Cannes i Sydfrankrig en måned forinden, den 26.

april 1898. Prinsesse Alexandrine var født prinsesse af det nordtyske storhertugdømme Mecklenburg-Schwerin. Kronprins Frederik (9.) og kronprinsesse Ingrid kom til København søndag den 26. maj 1935 efter deres bryllup i Stockholm den 24. maj. Torsdag den 26. maj 1932 hejste det nye kongeskib Dannebrog kommando for første gang. Det nuværende kongeskib afløste kongeskibet Dannebrog, der var en hjuldamper fra 1879. Endelig nedkom tronfølgeren prinsesse Margrethe (2.) med Danmarks kommende konge, kronprins Frederik (10.), søndag den 26. maj 1968.

Arvefølgen

Det var ikke mindst prinsesse Louises herkomst, der var årsagen til, at det forholdsvis anonyme brudepar i 1842 kunne bestige den danske trone i 1863 som det første glücksborgske kongepar i det danske kongehus' historie. Arvefølgen var reguleret i Kongeloven fra 1665. Den foreskrev en mærkværdig blanding af mandlig og kvindelig arvefølge. Kongeloven opererede reelt ikke med muligheden af regerende dronninger, men arvefølgen kunne gå igennem kvindesiden. Eksempelvis gik døtre af mandssiden forud for sønner af kvindesiden. Med den barnløse kong Frederik 7. uddøde imidlertid den oldenborgske mandslinje, og tronfølgen skulle således videreføres gennem den nærmest berettigede kvindelinje, dvs. Christian 8.s søster prinsesse Charlottes efterslægt. Prinsesse Charlottes søn, prins Christians tidligere studiekammerat og siden 1842 svoger, prins Friedrich af Hessen-Kassel, var længe oplagt som tronfølgeemne.

Der var imidlertid strid om Kongelovens arvefølgeregler gjaldt for hele den danske helstat, dvs. foruden selve kongeriget Danmark også hertugdømmerne Slesvig, Holsten og siden 1815 Lauenborg. De to hertugelige sidelinjer til det oldenborgske kongehus i Slesvig-Holsten, Glücksborgerne (yngre linje fra 1825) og navnlig Augustenborgerne, begyndte at positionere sig som mulige arvtagere til den danske trone. I kongeriget Danmark kunne prins Christian og prinsesse Louise, begge som oldebørn på mødrene side af Frederik 5., gøre et arvekrav gældende. Prins Christian kunne tillige imødegå kravet om ren mandlig arvefølge i hertugdømmerne, da han nedstammede fra det oldenborgske kongehus i ubrudt mandlig linje via Christian 3.s søn hertug Hans den Yngre. Efter afslutningen af den yderst komplekse Treårskrig 1848-50, der bl.a. omhandlede striden om arvefølgen inden for helstaten, overførte prins Friedrich sin arveret i 1851 til søsteren Louise, der igen gav afkald på den til fordel for gemalen, prins Christian (9.). I 1853 blev prins Christian dansk tronfølger, og i 1863 besteg han tronen som kong Christian 9. Ved sin

side havde han sin gemalinde, dronning Louise af Danmark. Det oldenborgske kongehus, der havde siddet på den danske trone siden 1448 med kong Christian 1. (1448-81) som den første oldenborger, blev efter mere end 400 år afløst af sin glücksborgske sidelinje i 1863.

Guldalderens dansk-tyske kultur

Prins Christian havde i sin tid som tronfølger og i de første år som dansk konge svært ved at forstå den tidsånd, der frembød sig efter den første slesvigske krig (Treårskrigen) fra 1848-50. Tronfølgeren prins Christian til Danmark og prinsesse Louise blev mødt med en udbredt antigermanisme i den danske offentlighed. Dette had mod alt tysk var fremkaldt af det dansk-tyske nationale opgør, der fulgte med helstatens sprængning i 1848. Såvel prins Christian som prinsesse Louise kunne ikke forlige sig med den hadske stemning, der herskede mellem dansk og tysk i København efter 1850. De var begge opvokset med helstatens og Guldalderens relative harmoniske dansk-tyske blandingskultur. Alene det forhold at H. C. Andersen stod bag den sværmeriske og romantiske sang til deres bryllup i 1842, er i den sammenhæng meget sigende.

Den senere dronning Louise blev som barn og ung undervist af nogle af tidens fremmeste malere, heriblandt Martinus Rørbye (1803-48), Wilhelm Marstrand (1810-73), Niels Simonsen (1807-85) og Heinrich Buntzen (1803-92). Maleren I. L. Jensen, kaldet "Blomster Jensen", er formentlig inspirationskilde til to medaljoner med primulaer og aurikler, malet af majestæten. De runde malerier hænger omkring et chatol i dronningens private salon, der i dag kan ses rekonstrueret på Amalienborgmuseet i Christian 8.s Palæ. Dronning Louises private salon er i øvrigt genskabt, som det så ud ved dronningens død i 1898, og er derfor møbleret efter klunketidens forskrifter, langt fra Guldalderens stilhistoriske periode. Heinrich Buntzen stammede fra Kiel i Holsten, og hans jævnaldrende C. A. Jensen (1792-1870) kom fra Husum i Slesvig og blev offer for nationalitetskampen i 1840'erne. I musikundervisningen blev prinsesse Louise undervist af blandt andre komponisten Frederik Kuhlau (1786-1832), der stammede fra den tyske by Uelzen. Via musiklivet i Hamborg kom han ind i det københavnske ditto. Ved sin død i 1832 blev han bisat i den tyske Sankt Petri Kirkes kapel i Latinerkvarteret i København til sørgemusik af C. E. F. Weyse (1774-1842), der selv kom fra Altona i Holsten, den sydligste by i Det Danske Monarki og forstad til Hamborg.

Også prins Christian stiftede bekendtskab med nogle af de fremmeste eksponenter for Guldalderens kunst- og kulturliv. I forbindelse med studierejsen fra 1839-41 med prins Friedrich af

Hessen-Kassel foretog de to prinser, der var to gange halvfætre og fra 1842 svogre, sig andre ting, der ikke umiddelbart var relateret til det studiemæssige. De besøgte flere tyske byer og aflagde også visit i Venedig. I 1839 kom de igennem den tyske by Ems, hvor de besøgte Johanne Louise og Johan Ludvig Heiberg. Parret var på kurophold i byen på grund af fruens sarte stemme. Den i sin samtid ekstremt ombejlede skuespillerinde beretter om det kongelige besøg i sine erindringer. De to prinsers besøg gavnede uden tvivl Heiberg-parrets sociale anseelse. I 1828 blev J. L. Heibergs nationale skuespil Elverhøj, med musik af Frederik Kuhlau, uopført i forbindelse med festlighederne ved prins Frederiks (7.) bryllup med prinsesse Vilhelmine, Frederik 6.s yngste datter. Derved gik håbet om Oldenborgernes videreførelse, den dansk-tyske helstat og Guldalderens kulturliv op i en højere symbiotisk enhed.

Det germanske ægtepar

Denne dansk-tyske blandingskultur, der borgede for eksistensen af den dansk-tyske helstat, brød sammen med nationalismens fremkomst i 1800-tallet og med udbruddet af den første slesvigske krig i 1848. Det dansk-tyske nationale opgør om hertugdømmernes skæbne eroderede fundamentet for den dansk-tyske sameksistens. Hertugdømmerne blev yderligere afkoblet den danske, kongerigske udvikling, da det konstitutionelle monarki med Junigrundloven af 1849 kun kom til at gælde for kongeriget Danmark.

De danske nationalliberale politikere, der udgjorde den toneangivende del af den københavnske offentlighed, så skævt til tronfølgeren prins Christian og prinsesse Louise. Denne antipati beroede dels på en forholdsvis uklar oplevelse af en udefinerbar, fremmed "tyskhed". "Det germanske ægtepar" blev Christian og Louise benævnt i hovedstaden. Iblandet denne national-betingede afstandtagen til det kongelige par lå der et tydeligt dynastisk islæt. De danske nationalliberale fandt, at det oldenborgske kongehus igennem hele dets historie fra 1448 havde propageret for tyske værdier både politisk og dynastisk. Den tyske dominans i riget som helhed blev i deres øjne yderlige forværret med tabet af Norge til Sverige i 1814 og tilståelsen af hertugdømmet Lauenborg sydøst for Holsten i 1815. I det danske kongehus indtraf dog en reaktion mod det tyske i slutningen af 1700-tallet, udmøntet i bl.a. henrettelsen af den sindssyge kong Christian 7.s tyske livlæge J. F. Struensee i 1772. Under kronprins Frederiks (6.) ledelse, konge fra 1808-39, og hans fars halvbrors søn, kong Christian 8. (1839-48), vendte billedet atter til fordel for den danske sag, ifølge de

nationalliberale. Den dansk-nationale kamp var dog ikke på nogen måde vundet, da danskhedens frembrud i kongehuset var svagt og skrøbeligt.

Prins Christian og prinsesse Louise blev således af de nationalliberale anset for at være tyskere, også på baggrund af deres nære familiære bånd til det oldenborgske kongehus som ovenfor beskrevet. Både Christian og Louise var tillige nært beslægtet med en række tyske fyrstehuse. Prins Christian (9.) var via sin mor, Louise Caroline, beslægtet med det hessiske fyrstehus (Hessen-Kassel). Hans far, hertug Wilhelm af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Beck fra 1816-25, blev den ottende og sidste hertug af Sønderborg-Beck-linjen. Den fra Sønderborg emigrerede hertug August Philip (1612-75, hertug fra 1646), barnebarn af Hans den Yngre, arvede i 1646 slottet Beck ved den tyske by Minden i Westfalen tæt ved Kassel efter sin søster. Slottets navn indgik derefter i hertugtitlen, og slottet var derudover slægtens hovedsæde indtil 1719 og atter fra 1732-49. Prins Christians (9.) to fastre, hertugparret Becks ældste børn, prinsesse Friederike (1780-1862), blev gift i år 1800 med friherre Carl von Richthofen (1769-1808), og prinsesse Henriette (1783-1803), blev gift i 1803 med hertug Ferdinand af Anhalt-Köthen (1769-1830). Af den senere kong Christian 9.s ni søskende blev blandt andre den næstældste datter, prinsesse Friederike af Glücksborg (1811-1902), i 1834 gift med hertug Alexander af Anhalt-Bernburg (1805-63) og blev hertuginde på Ballenstedt Slot nær Halberstadt i Sachsen. Den næstældste søn, prins Friedrich (1814-85) af Glücksborg, hertug 1878-85, blev i 1841 formælet med prinsesse Adelheid af Schaumburg-Lippe (1821-99).

Prinsesse Louises farfar, landgreve Friedrich af Hessen-Kassel (1747-1837), tysk officer og yngre bror til prins Christians morfar, landgreve Carl, giftede sig i 1786 med prinsesse Caroline af Nassau-Usingen (1762-1823). Parret havde hjemsted på Rumpenheim Slot ved Frankfurt am Main, hvor prinsesse Louise tilbragte mange af sine sommerferier med sin hessiske familie. En af deres døtre, prinsesse Marie Wilhelmine (1796-1880) af Hessen-Kassel, prinsesse Louises faster, giftede sig i 1817 med storhertugen fra Mecklenburg-Strelitz. Derved var prinsesse Louise kusine til prinsesse Mariane af Mecklenburg-Strelitz (1821-76), der fra 1841-46 var kronprins Frederiks (7.) anden gemalinde. Også dette ægteskab blev opløst og var ligesom det forrige barnløst. De tyske fyrsteslægter Nassau og Anhalt var tillige indgiftet i den senere dronning Louises hessiske familie. For at fuldende billedet af de nære tyske bånd kan det endvidere oplyses, at fra 1853 var prinsesse Louise svigerinde til den preussiske prinsesse Anna (1836-1918), der det år giftede sig med Louises bror, prins Friedrich.

De nationalliberales forbehold overfor det kommende kongepar grundede sig også i mere åbenbare, konkrete politiske uoverensstemmelser. De nationalliberale tog afstand fra prins Christians (9.) helstatssympatier og hans generelle konservative, politiske tilgang. Billedet af tronfølgeren blev i høj grad kontrasteret den siddende konge, den folkelige og nationalt forankrede Frederik 7., der var de nationalliberales idealmonark. En del af baggrunden for Treårskrigen 1848-50 var de danske nationalliberales Ejder-program og den slesvig-holstenske separatistbevægelse, der begge gjorde krav på hertugdømmet Slesvig. Efter 1850 blev helstaten forsøgt videreført, og de danske nationalliberale lagde ambitionerne om Slesvigs forening med kongeriget i mølposen. I 1863 besteg kong Christian 9. og dronning Louise den danske trone i et af de mest forviklede og komplicerede øjeblikke i Danmarks historie. De nationalliberale genoptog deres Ejder-program, der kom til udtryk i den såkaldte Novemberforfatning i 1863. Nødtvunget måtte kong Christian 9. kort efter sin tronbestigelse underskrive forfatningen, der indlemmede Slesvig i kongeriget Danmark med massive protester fra Det Tyske Forbunds medlemsstater til følge. I kølvandet på den fatale underskrift erklærede kongeriget Preussen og kejserriget Østrig krig på Det Tyske Forbunds vegne i 1864. Den dansk-tyske krig resulterede i et eklatant dansk nederlag. Efter den danske hær ydmygende tilbagetrækning fra den historiske og traditionsrige forsvarsvold Danevirke i februar 1864, blev dronning Louise og børnene mødt af en massiv negativ folkestemning. Københavnerne spyttede i foragt og desperation efter deres vogn og råbte tyskere ad dem. Dronningen følte sig til sidst nødsaget til at tilkalde politiet for at beskytte familiens hjem i Det gule Palæ i Amaliegade. Krigen og det forsmædelige nederlag medførte tabet af alle tre hertugdømmer til sejrherrene Preussen og Østrig. Efter Preussens sejr over Østrig i den preussisk-østrigske krig i 1866 blev hertugdømmerne indlemmet som provinser i kongeriget Preussen.

Sølvbrylluppet i 1867

Den 26. maj 1867 kunne kong Christian 9. og dronning Louise fejre deres sølvbryllup som landets kongepar. Efter mere end 400 års union mellem kongeriget Danmark og hertugdømmerne Slesvig og Holsten (siden 1460), hertugdømmet Lauenborg 1815-64, blev helstaten opløst med krigen i 1864. Den dansk-tyske rigsgrænse blev reguleret ved Kongeåen, den gamle grænse mellem kongeriget og Slesvig.

De værnepligtige, dansksindede sønderjyske mænd var efter indlemmelsen i Preussen i 1866 tvunget til at aflægge ed til den preussiske konges fane. Mange af dem fandt sig selv i en uløselig

samvittighedskonflikt på grund af deres vedholdende troskab mod deres gamle fædreland. En del danske nordslesvigere valgte at udvandre og dermed forlade deres hjem, hustruer og børn. I kongeriget Danmark besluttede man at indsamle bidrag til de betrængte slesvigere. I den nationale solidaritets navn blev penge, guld- og sølvsmykker, kunstsager og bøger doneret. En borger i Aalborg foreslog, at man opgav de berammede festmåltider i anledning af kongeparrets sølvbryllup og gav de penge, man ville anvende hertil, til slesvigerne. Han fandt, at det var en smuk højtideligholdelse af dagen. Det nationalliberale *Fædrelandet* anbefalede uofficielt som det eneste københavnske dagblad dette forslag. Trods de danske dagblades forsigtige linje var det en udbredt opfattelse i den danske offentlighed, at kong Christian 9. meget vel kunne ofre fejringen af sit sølvbryllup på den sørgende nations alter.

I København samledes fra morgenstunden den 26. maj de københavnske sangforeninger og begav sig til Amalienborg Slotsplads, hvor kongeparret kom ud på balkonen på residenspalæet, Schacks Palæ (Christian 9.s Palæ). Kongeparret var blot to år forinden flyttet fra Det gule Palæ i Amaliegade til deres residenspalæ på Amalienborg. Kong Christian 9. takkede i en kort tale for sangoptøget. Klokkerne begyndte kuren på Amalienborg, hvor bl.a. Rigsdagens to ting, Folketinget og Landstingets formænd, deltog og lykønskede kongeparret. Derudover var der de købstadsdeputeredes lykønskninger, der blev viderebragt majestæterne af den ældste tilstedeværende borgmester, Helsingørs borgmester etatsråd Olrik. Majestæterne kendte til mange af de deputerede fra deres rejser rundt i landsdelene. Efter kuren på Christiansborg Slot om aftenen bød afslutningen på et festfyrværkeri af tidens førende fyrværkerimester Gaetano Amici. En miniature af Christian 9. i kronet brillantramme, signeret N. C. Hansen, var kongens sølvbryllupsgave til dronning Louise i 1867. Miniaturen er i dag udstillet på Amalienborgmuseet.

Brylluppet i 1842 havde foregået i ubemærketthed for den brede offentlighed. Sølvbrylluppet i 1867 bar præg af krigen i 1864 og det efterfølgende nationale sår. Da ægteskabet fik karaten guld i 1892 blev det århundredets folkefest i Danmark.

Guldbrylluppet i 1892

Guldbrylluppet Kristi Himmelfartsdag torsdag den 26. maj 1892 fejredes på en strålende dansk forsommerdag i maj, hvor hylden blomstrer og bøgen er lysegrøn. Eventyrets fiktion skiftede for en stund plads med virkelighedens faktiske realiteter. Kong Christian 9. og dronning Louise var det første og hidtil eneste danske kongepar, der har kunnet fejre et guldbryllup. Prins Christians (9.)

moster og onkel, dronning Marie Sophie Frederikke og kong Frederik 6., var gift i 49 år (1790-1839). Både dronning Louises far og mor var fætter og kusine til Frederik 6.s dronning, der således var halvtante til Louise. Det tredje glücksborgske kongepar, kong Christian 10. og dronning Alexandrine, var ligeledes gift i 49 år (1898-1947).

Blandt de mange gaver til det aldrende og højt respekterede kongepar var sølvkandelabre og en overdådig bordopsats i drevet sølv fra landets største godsejere med fruer, komponeret over sagnet om kong Skjold. Guldbryllupsgaven bevares i dag på Amalienborgmuseet. Af øvrige gaver kan nævnes guldservice udført hos den russiske hofjuveler Fabergé, to vinkølere fra børn, svigerbørn og børnebørn og en bådformet sovseskål prydet med en elefant i sølv og emalje på hanken, en tro kopi af elefantordenens insignier. Danmarks stiftshospitaler gav to forgyldte servietringe og fra landets skolebørn en forgyldt krans på rød velourpude. Alle danske børns guldbryllupsgave bestod i en guldkrans i hvedeaks og kløverblade. Der var ydet bidrag af ca. 80.000 skolebørn. Indsamlingen til kransen blev besørget af lærere og fandt hovedsagelig sted i skolerne. De danske i London gav et skrin af guld med emalje, og marinens officerer og embedsmænd forærede en porcelænsvase med låg, omgivet af fire blomsterskåle formede som gamle orlogsskibe og anbragt på bronzebord. Begge gaver bevares i dag på Amalienborgmuseet. Gaven fra Københavns Håndværker Repræsentantskab var en gallakaret, ”Guldbryllupskareten”. Det var i den, prins Joachim og Alexandra kørte gennem Københavns snefyldte gader dagen før deres bryllup i november 1995, og i den, de som brudepar ankom til Fredensborg Slot.

Af de mere personlige gaver hører lysekronen fra Tysklands kejser og Preussens konge Wilhelm 2. (1888-1918). Lysekronen er udført i Berlin, og den hænger i dag i dronning Louises private salon, der er en del af Amalienborgmuseet. Museet råder også over en vifte af bemalet hønseskind og perlemor, der var børnebørnenes guldbryllupsgave til dronning Louise. Den er dekoreret med det britiske, russiske, danske og græske våben. Christian 9. og dronning Louise var i 1892 kendt også uden for landets grænser som Europas svigerforældre, baseret på deres børns indflydelsesrige ægteskaber og kongevalg ind i de dominerende europæiske konge- og fyrstehuse. Christian 9.s position som Europas svigerfar var en af de faktorer, der lå til grund for kongeparrets øgede folkelige popularitet i den sidste fjerdedel af 1800-tallet.

Der blev i forbindelse med kongeparrets guldbryllup den 26. maj 1892 festet fra onsdag til søndag i hele København. Byens sangforeninger sang for kongeparret, Rigsdagen (Folketinget og Landstinget) gratulerede, festforestilling i Det kongelige Teater, Våbenbrødrene gik i faneoptog, et utal af lykønskninger fra deputationer og hyldestadresser. Et folkeoptog til Amalienborg på over

50.000 personer, der repræsenterede så godt som alle organisationer i Danmark. Københavns kommunalbestyrelse opsatte en pragtfuld æresport på Højbro Plads, som kongeparret og kongefamilien kørte igennem i deres vogne efter festgudstjenesten i Christiansborg Slotskirke. Æresporten var blandt andet smykket med dronningens og kongens valgsprog. På siden mod slotskirken var dronningens "Virtute et fidelitate" (ved dyd og troskab), og på siden mod byen stod kongens "Med Gud for ære og ret". Om aftenen den 26. var der fakkeltog, og på Kongens Nytorv var der premiere på elektrisk belysning. Hovedgadernes forretninger lå badet i det nyindførte, elektriske lys, og der var stearinlys i de private borgeres vinduer. Alle flådens skibe på Reden var festilluminerede. Trængslen i gaderne var enorm. Myndighederne skønnede, at over 200.000 mennesker var på gaderne i København for at hylde kongeparret.

Da den kongelige kortege rullede ind på Amalienborg Slotsplads, var det svært for politiet at holde banen fri, og den nervøse politiassistent Smit gjorde tegn til at ville hugge ind på mængden, men blev standset af en afværgende håndbevægelse fra Christian 9. med følgende bemærkning: *Nej, stop nu lidt, Smit*. Kongens ord blev samme efterår udødeliggjort i en revyvisse: *Nej stop nu lidt, Smit; De går for vidt, Smit*. Anekdoten illustrerer billedet af det festlige guldbryllup med en nation, der i enestående grad stod samlet om det danske kongehus.

Det elskede kongepar

Kong Christian og dronning Louise formåede at blive særdeles yndede i den danske befolkning, på trods af den uhyre vanskelige begyndelse som kongepar. Blandt årsagerne hertil er formodentlig kongeparrets personlige karakteregenskaber. I et tobindsværk om det danske kongehus, udgivet 1895-98, hed det om Christian 9. og dronning Louise, at de var et eksempel *til Efterfølgelse for de Konger og Dronninger, der i følgende Slægtled skulle bestige Danmarks Throne og under Guds naaderige Velsignelse føre Folk og Rige frem mod en lykkelig og ærefuld Fremtid*. Om det oldenborgske kongehus hed det i samme værk, at nogen *fremragende Genialitet kan neppe tillægges noget af dets Medlemmer, derimod har det skænket Landet en Række gudfrygtige, fædrelandskjærlige og pligtopfyldende Konger*. Oldenborgernes glücksborgske sidelinje havde evnet efter 1864 at blive en del af den nye, dansk-nationale mentalitet i den danske nationalstat, hvorfor der således også kunne dømmes mere positivt om Oldenborgerne selv.

Dronning Louise, Louise Vilhelmine Frederikke Caroline Augusta Julie, døde tre uger efter sin 81-års fødselsdag, den 29. september 1898 på Bernstorff Slot. Efter 56 års lykkeligt ægteskab var

kong Christian blevet enkemand. Når kongen på sit natbord betragtede hendes fotografi med inskriptionen ”God nat, Christian”, udbrød han med tårer i øjnene: ”Jeg savner dronningen så frygtelig. Jeg kan slet ikke fatte, at hun er død”. Christian 9. døde mæt af dage klokken tre om eftermiddagen den 29. januar 1906, 87 år gammel, på Amalienborg. Christian 9. er dermed den længstlevende danske monark nogensinde. Christian 9. havde især på sin mors side gode gener at trække på. Hans egen morfar, landgreve Carl af Hessen-Kassel og Slesvig-Holstens statholder, blev hele 91 år gammel (1744-1836). Hans yngre bror, landgreve Friedrich (Dronning Louises farfar), blev 89 år (1747-1837). Dronning Louises faster prinsesse Augusta af Hessen-Kassel (1797-1889) blev 91 år ligesom sin farbror. Med sine 42 år og to en halv måned lange regeringstid (1863-1906) ligger kong Christian 9. også i den tunge ende i forhold til den længst regerende danske monark gennem tiderne. Den første konge af det glücksborgske kongehus nåede at regere en måned længere end sin mormors bror, kong Christian 7. (1766-1808). Erik 7. af Pommern var konge i 43 år (1396-1439), og den absolutte rekordindehaver er kong Christian 4. (1588-1648) med sine knapt 60 år på den danske trone. Christian 9.s tipoldebarn, den femte glücksborger, Hendes Majestæt Dronning Margrethe 2., har til januar 2014 siddet 42 år som regent.

Litteraturliste

Trykte kildeudgivelser:

Clausen, H. N.: *Optegnelser om mit Levned og min Tids Historie*, København: G. E. C. Gad 1877.

Hage, Hother og Carl Ploug (udg.): *Orla Lehmanns efterladte Skrifter*, 4 dele i 2 bd., København: Gyldendal 1872-74.

Møller, Anders Monrad (red.): *Kong Christian VIII's dagbøger og optegnelser*, bd. IV, 1. del 1839-1843, udgivet af Det kongelige danske Selskab for Fædrelandets Historie 1995.

Rørddam, C. H.: *Svundne Dage*, bd. 6: *Mine Referatdage hos Kong Christian IX*, København: Hagerup 1930.

Litteratur

Adriansen, Inge et al.: *Hertugerne af Slesvig og Holsten* – udstillingskatalog. Museum Sønderjylland, Sønderborg Slot og Schleswig-Holsteinische Landesbibliothek, Kiel 2008.

Allen, C. F.: *Haandbog i Fædrelandets Historie med stadig henblik paa Folkets og Statens indre Udvikling*, København: Reitzel 1840.

Bramsen, Bo: *Huset Glücksborg. Europas svigerfader og hans efterslægt*, (bd. 1-2), København: Forum 2002.

Busck, Steen og Henning Poulsen (red.): *Danmarks historie – i grundtræk*, Aarhus Universitetsforlag 2002.

Due-Nielsen, Carsten et al. (red.): *Dansk udenrigspolitikks historie*, Claus Bjørn og Carsten Due-Nielsen, bd. 3: *Fra helstat til nationalstat 1814-1914*, København: Danmarks Nationalleksikon 2003.

Falbe-Hansen, Mads et al. (red.): *Frederik VIII's Palæ: restaurering, ombygning, kunstnerisk udsmykning*, København: Aristo: Slots- og Ejendomsstyrelsen: Realdania 2010.

Fredensborg: det danske Kongehus og dets Slægt – med Bidrag af danske og fremmede Forfattere og Kunstnere (ni afdelinger), bd. I-II, København: A. Christiansens Kunstforlag 1895-98.

Heiberg, Steffen (red.): *Danske dronninger i tusind år*, Gyldendal 2000.

Hein, Jørgen og Gerda Petri: *De Danske Kongers Kronologiske Samling. Amalienborg Christian VIII's Palæ* 1999.

Larsen, Jørgen et al.: *Amalienborg*, København: Gyldendal 2010.

Lerche, Anna og Marcus Mandal: *En kongelig familie – historien om Christian 9. og hans europæiske efterslægt*, Egmont Lademann A/S 2003.

Lindgren, Malin: *Europas svigerbørn – Den glücksborgske familiesaga fra Christian IX til Margrethe II*, København: Høst & Søn 1996.

Møller, Erik: *Helstatens Fald* (bd. I-II), bd. I: 1855-63, bd. II: 1864, København: Gad 1958.

Neergaard, Niels: *Under Junigrundloven: en Fremstilling af det danske Folks politiske Historie fra 1848 til 1866*, (bd. I-II), København 1892-1916.

Olden-Jørgensen, Sebastian: *Prinsessen og det hele kongerige – Christian IX og det glücksborgske kongehus*, København: Gads Forlag 2003.

Petri, Gerda: *Det store guldbryllup: guldbryllupsgaver til Christian IX og Dronning Louise 26. maj 1892*, København: De Danske Kongers Kronologiske Samling 1996.

Rasmussen, Carsten Porskrog et al. (red.): *De slesvigske hertuger*, Aabenraa: Historisk Samfund for Sønderjylland 2005.

Scocozza, Benito: *Politikens bog om danske monarker*, København: Politikens Forlag 1997.

Skipper, Jon Bloch: *Danskernes egen historie – da jeg mødte de kongelige*, København: Aschehoug Dansk Forlag A/S og Substanz A/S 2007.

Smidt, Claus M.: *Det gule Palæ i Amaliegade*. Særtryk af Arkitekturhistorisk Årsskrift Architectura 6. Hofmarskallatet 1984.

Wilkenschildt, Merete: *Kongelige bryllupper i Danmark gennem 500 år*, Lindhardt og Ringhof Forlag 2003.

Kongeligt leksikon (2. udg.), Lindhardt og Ringhof 2000.